TÜRK DEVLETLERİ PARLAMENTER ASAMBLESİ

HUKUK İŞLERİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER KOMİSYONU

ON BİRİNCİ TOPLANTISI

Bakü, 4 Mart 2024

RAPOR

"TÜRKPA ÜYESİ DEVLETLERDE BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK GELİŞMELERDE PARLAMENTOLARIN ROLÜ VE YASAMA DESTEĞİ"

GİRİŞ

1. Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'da gerçekleştirilen TÜRKPA Genel Kurul Toplantısında kabul edilen Sekretarya 2024 Yılı Faaliyet Planı doğrultusunda TÜRKPA Hukuk İşleri ve Uluslararası İlişkiler Komisyonu 11. Komisyon Toplantısının ana gündem maddesi olarak "TÜRKPA Üyesi Devletlerde Bilimsel ve Teknolojik Gelişmelerde Parlamentoların Rolü ve Yasama Desteği" konusu belirlenmiştir.
2. Ülkelerin bilimsel ve teknolojik kalkınmasında plan, amaç, hedef ve stratejilerin saptanmasında parlamentoların ehemmiyetli rolü bulunmaktadır. Bu bağlamda, parlamentolar, bütçe tahsisi ve denetimi, eğitim altyapısının oluşturulması, inovasyonun teşviki ve uluslararası işbirliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütmektedir.
3. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, toplumların ilerlemesinde önemli bir role sahiptir. Bilim ve teknolojinin ülkelerin gelişimindeki rolü, ekonomik büyüme üzerinden, daha çok araştırma-geliştirme (Ar-Ge) harcamalarının GSYH'ye etkisi ile açıklanmıştır. Ar-Ge harcamasının yüksek olması daha fazla Ar-Ge faaliyeti gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Araştırma ve geliştirme faaliyeti (Ar-Ge), kültür, insan ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bunun yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmaları, çevre uyumlu ürün tasarımı veya yazılım faaliyetleri ile alanında bilimsel ve teknolojik

gelişme sağlayan, bilimsel ve teknolojik bir belirsizliğe odaklanan, çıktıları özgün, deneysel, bilimsel ve teknik içerik taşıyan faaliyetleri ifade etmektedir.

4. Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Teşkilatı (UNIDO), literatürde Dördüncü Sanayi Devrimi olarak kabul edilen Endüstri 4.0 özelinde konuya yaklaşmakta, imalat sanayii temelinde geliştirilmiş olsa da akıllı ulaşım ve lojistik, akıllı binalar, enerji, akıllı sağlık ve akıllı şehirler gibi diğer birçok uygulamayı da içerisinde barındırması nedeniyle Endüstri 4.0'ı, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları açısından önemli görmektedir. Endüstri 4.0 ile birlikte internet; nesneler ile nesneler, nesneler ile insanlar hatta hizmetler arasında da iletişimi sağlayan bir araç haline gelmiştir.
5. Teknolojik gelişimin bir yansıması olarak elektronik parlamento (e-Parlamento), yasama organı olan parlamentolarda bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) kullanımı anlamına gelmektedir. e-Parlamento konusunda Türkiye'de yapılan bir çalışmada (Sobacı, 2012b), 2000 yılında dünyadaki parlamentoların %57'sinin, 2009 yılında ise %97'sinin resmî bir web sitesine sahip olduğu aktarılmıştır. 2010 yılından beri parlamentolar için resmî kurumsal web sitesi yoluyla bilgi ve hizmet sunmak küresel bir hizmet sunma standardı hâline gelmiştir. Dünyadaki uygulamalarda dikkat çeken bir başka husus ise, parlamento seçimlerinde e-Oylama sistemlerinin kullanılmaya başlanmasıdır.
6. Bu raporun amacı, TÜRKPA üyesi devletlerin kalkınmasına etki eden bilimsel ve teknolojik gelişmelere zemin oluşturan yasama etkisi ve ortaya çıkan gelişim parametrelerinde parlamentoların rolünü ele almaktır. Böylece, üye devletlerin mevcut durumları analiz edilerek parlamentolar arası işbirliğinin öncelikli odak konuları belirlenecektir.

AZERBAYCAN

7. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi, bilimsel ve teknolojik gelişimi desteklemek amacıyla 14 Haziran 2016 tarihinde "Bilim Hakkında Kanun"u kabul etmiştir. Bu Kanun, bilimsel faaliyetlerin organizasyonu, yönetimi ve geliştirilmesi alanındaki devlet politikalarının temel ilkelerini, bilim ve bilimsel yenilik faaliyetlerinin amaçlarını, hak ve sorumluluklarını, bilimsel çalışmaların finansman araçlarını, bilimsel başarıların teşviki için idari ve hukuki esasları belirlemektedir.
8. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde bu alandaki devlet politikasını tanımlayan iki önemli gelişme bulunmaktadır. Bunlar, "Azerbaycan 2030: Sosyo-Ekonomik Kalkınma için Ulusal Öncelikler" belgesi ve Dördüncü Sanayi Devrimi Analiz ve Koordinasyon Merkezinin kurulmasıdır. "Azerbaycan 2030: Sosyo-Ekonomik Kalkınma için Ulusal Öncelikler" belgesi, 2 Şubat 2021 tarihinde Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile onaylanmıştır. Bu

belgede yer alan beş ulusal hedefin her biri, bilimsel ve teknolojik kapasiteye sahiptir.

9. Dördüncü Sanayi Devrimi (Endüstri 4.0) Analiz ve Koordinasyon Merkezi, küresel ekonomideki trendleri belirleyen rekabet kurallarını değiştiren Endüstri 4.0'da Azerbaycan Cumhuriyeti'nin konumunu güçlendirmeyi ve bu konuda lider ülkeler arasında yer almasını sağlamayı amaçlamaktadır. Merkezin asıl görevi, Azerbaycan ile Endüstri 4.0 alanında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlamanın yanı sıra zorlukların, girişimlerin, stratejilerin ve projelerin analizini gerçekleştirmektir.
10. Ülkelerin gelişim seviyesini göstermesi açısından uzay endüstrisi ve uydular önem taşımaktadır. Cumhurbaşkanının inisiyatifi doğrultusunda, "Uzay Faaliyetlerine İlişkin" Kanun 2023 yılında parlamento tarafından kabul edilmiştir. Kanun, Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki uzay faaliyetinin yasal, ekonomik ve idari temellerini, uzay endüstrisinde ticari faaliyetlere yönelik genel şartları tanımlamakta ve Dünya yörüngesinde, Ay'da ve diğer gök cisimleri ve yörüngeleri de dahil olmak üzere uzayda ulusal faaliyetlerle ilgili ilişkileri düzenlemektedir. Uzay faaliyeti ve uzay endüstrisi alanlarındaki yatırımlar ve kamu-özel ortaklığı, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin sırasıyla "Yatırım Faaliyeti Hakkında" ve "Kamu-Özel Ortaklığı Hakkında" Kanunlarına göre yürütülmektedir.
11. Önümüzdeki dönemde bilim ve teknolojinin gelişmesinde önemli bir rol oynayacak olan "İnovasyon Faaliyeti Hakkında Kanun" ile Dijital Kanun'un kabul edilmesi gündemdedir. Her iki düzenlemenin yasalaşmasıyla birlikte teknolojik çözümlerin ülkedeki kamusal yaşamın değişimine köklü etkileri olacağı öngörülmektedir.
12. Azerbaycan'da son yıllarda pek çok elektronik bilgi sistemi kurulmuş ve bu sistemler "e-gov.az" portalına yerleştirilerek birbirleriyle entegre hale getirilmiştir. Bu çalışma düzenli olarak sürdürülmekte ve geliştirilmektedir. Azerbaycan Milli Meclisinin ilgili bütün kanunlarda gerekli değişikliği yapması neticesinde vatandaşların yeni sisteme uyumu kolaylaşmıştır. Buna göre, vatandaşa devlet hizmeti sunulurken kişinin bilgi ve belgeleri öncelikle "e-gov.az" portalından alınmakta, bu bilgi ve belgelerin bulunmaması halinde ise ilgili kamu kurumunun izniyle erişim sağlanmaktadır. Ancak bu belgelerin "e-gov.az" portalından veya ilgili devlet kurumundan temin edilmemesi durumunda vatandaştan bu belgeyi ibraz etmesi istenmektedir.
13. Bilim Hakkında Kanun'da belirtildiği üzere, bilim ve teknolojinin gelişimi öncelikle onun için oluşturulan şartlarla ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda, son yıllarda vergi ve gümrük politikasında, ithalat ve iç pazardaki faydaların bilim ve teknolojiyi destekleyen mallara ve aynı zamanda bilim açısından yoğun mallara uygulanmasına özellikle dikkat edilmektedir. Dolayısıyla, bir vergi mükellefi, kârının yüzde 10'una kadar

olan bölümünü bilimsel çalışmalara ve eğitim kurumlarına transfer ettiğinde, ona gelir vergisi muafiyeti uygulanmaktadır. Sanayi ve teknoloji parklarının bilimsel-araştırma ve deneysel-inşaat işleri yapmak amacıyla ithal ettiği makine ve teknolojik teçhizat da katma değer vergisinden muaftır. Azerbaycan'da inovasyon faaliyetleri yeni kabul edilen kanunlarla da desteklenmektedir. Böylece mikro veya küçük işletme konularının yenilik faaliyetlerinden elde ettikleri gelirlere üç yıl süreyle vergi indirimi uygulanmaktadır.

14. 1 Ocak 2023 tarihinden itibaren Azerbaycan'da, Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) sektörünü teşvik etmek amacıyla kapsamlı bir kanun paketi uygulanmaya başlanmıştır. Kanun, işletmelerin ve şahısların sistem entegrasyonu ve yazılım geliştirme faaliyetlerini desteklemektedir; vergi indirimlerinin sağlanması yoluyla ülkedeki dijital kalkınmayı teşvik etmektedir. Böylece, ülkede yerli BİT uzmanlarının yetiştirilmesi, yabancı uzmanların işe alınması ve BİT ürünlerinin geliştirilmesine destek olma hedeflenmiştir.

KAZAKİSTAN

15. Kazakistan Cumhuriyeti Dijital Kalkınma, İnovasyon ve Havacılık ve Uzay Sanayi Bakanlığı, ülkenin dijital gelişimi alanında, inovasyon, iletişim, kamu hizmetleri, elektronik sanayi alanlarında devlet politikasının oluşturulması ve uygulanmasının yanı sıra e-devletin geliştirilmesi, "Vatandaşlar için Devlet" faaliyetlerinin koordinasyonu, bilgi güvenliği, havacılık ve uzay endüstrisi, jeodezi ve haritacılık konuları ile ilgilenmektedir. Hükûmet, 29 Kasım 2017 tarih ve 790 sayılı Kararname ile Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Planlama Sisteminin 66. paragrafı uyarınca, "2023-2029 yılları için Dijital Dönüşüm, Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Geliştirilmesi ve Siber Güvenlik Endüstrisi Konseptini" onaylamıştır.
16. Kazakistan, küresel İnovasyon Endeksinin 2021'de yayımladığı "En Yenilikçi 10 Ülke" raporunun verilerine göre Orta ve Güney Asya ülkeleri sıralamasında ilk üç ülke arasında yer almaktadır. Teknolojik ilerlemeyi teşvik etmek amacıyla Kazakistan, girişimcilik kültürünü geliştirecek, teknoloji sektörüne yatırım çekecek ve Kazakistan'ın Orta Asya'da bir teknoloji merkezi olarak hizmet vermesinin temelini atacak bir dizi reform hayata geçirmiştir. Kazakistan; vatandaşların, işletmelerin ve hükümet bürolarının birbirleriyle etkileşim biçimlerini dönüştürmeyi amaçlayan "Dijital Kazakistan" olarak bilinen girişimde önemli ilerlemeler kaydetmiştir.
17. Kazakistan, ekonomik kalkınma ve çeşitlendirmenin itici gücü olarak inovasyonun teşvik edilmesine artan oranda önem vermektedir. Böylece, Ulusal İnovasyon Sisteminin (NIS) bazı bileşenlerinin iyileştirilmesi,

özellikle de kamu inovasyon destek kurumlarının oluşturulması hedeflenmiştir. 2012'de kabul edilen “Endüstriyel Yenilikçi Faaliyetlere Devlet Desteği Kanunu”, yeni politikaların önünü açmakta ve inovasyon talebini teşvik etme ihtiyacını barındırmaktadır. Bu Kanun, yeni koordinasyon mekanizmaları öngörmektedir.

18. “Hızlandırılmış Sınai Yenilikçi Kalkınma Devlet Programı” (SPAIID), gelişmiş inovasyon performansı da dâhil olmak üzere ülkenin modernizasyonu için kapsamlı bir çerçeve oluşturmuştur. Kazakistan, girişim politikalarının tasarlanmasında yabancı deneyimlerden istifade edilmesi yönünde bir politika takip etmektedir. Mevcut devlet destek programları, uygulama ve sonuçlarının değerlendirilmesi üzerinde kontrol mekanizmaları içermektedir.
19. Kazakistan, eğitim standartlarını yükseltme ve yurt dışında eğitim fırsatları sağlama konusunda faaliyetler yürütmektedir. "İş Dünyası 2020 Yol Haritası" doğrultusunda yönetim kursları gibi bazı yeni politika girişimleri, gerekli becerilerin geliştirilmesinde olumlu etkilerde bulunmuştur. Üniversitelerin ve diğer bilgi üreten kurumların Ulusal İnovasyon Sistemindeki rolü, fikirleri inovasyon projelerine dönüştürme kapasitelerinin artırılması ve diğer inovasyon paydaşlarıyla bağlantılarının güçlendirilmesi yoluyla artırılmıştır.
20. Kazakistan Cumhuriyeti Stratejik Planlama ve Reform Ajansının 2023 yılı Eğitim, Bilim ve İnovasyon İstatistiklerine göre kabul kontenjanları doğrultusunda, 64,3 bin kişi yükseköğretim kurumlarında eğitim görmektedir; bunların 23,3 binini dört veya daha fazla küçük çocuğu olan ailelerin çocukları, 19,3 binini kırsal kesimdeki gençlerden oluşan vatandaşlar, 9,8 binini ise tek ebeveynli ailelerin çocukları oluşturmaktadır. 2023-2024 akademik yılının başında, yükseköğretim kurumlarında 37.391 öğretim üyesi istihdam edilmiş olup bunların 14.982'si (%40,1) yüksek lisans derecesine, 10.504'ü (%28,1) doktora derecesine, 4.168'i (%27,8) doktora sonrası derecesine sahiptir.
21. Türkiye Bilimsel ve Teknoloji Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ile Kazakistan Cumhuriyeti Teknolojik Gelişim Ulusal Ajansı (National Agency for Technological Development, NATD) arasında 16 Nisan 2015 tarihinde imzanalan İşbirliği Zabtı ile iki ülkenin sanayi kuruluşları arasında gerçekleştirilecek olan Ar-Ge projelerinin desteklenmesinin önü açılmıştır. 3 Kasım 2023 tarihinde Astana’da düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı Onuncu Zirvesinde üye devletlerin ilgili kurumları arasında metroloji alanında işbirliği protokolü imzalanmıştır. Aynı doğrultuda, ortak eylem planı geliştirmeyi amaçlayan “Mühendislik ve Teknoloji Merkezi” konsepti de kabul edilmiştir.
22. Kazakistan Cumhuriyeti’nde bilim başlığı altında 2011 yılından itibaren 26 yeni düzenleme yapılmıştır. Bunlar arasında “Bilimsel ve(ya) Bilimsel ve Teknik Faaliyetlerin Sonuçlarının Ticarileştirilmesi Hakkında Kanun”

(2015), “Bilimsel Uzmanlığın Düzenlenmesi ve Yürütülmesine İlişkin Bazı Konular” hakkındaki Karar (2021) , “Devlet Bilimsel ve Teknik Uzmanlığının Organizasyonu ve Yürütülmesine İlişkin Kuralların onaylanması hakkında Kararname” (2011), Bilimsel ve(ya) bilimsel ve teknik faaliyetlerin finansmanına ilişkin temel normların onaylanması hakkında Karar (2011), "Devlet bilimsel ve teknik uzmanlığının yürütülmesi" kamu hizmetinin sağlanmasına ilişkin kuralların onaylanması hakkında Yönetmelik (2020) yer almaktadır.

KIRGIZİSTAN

23. Dijital Kalkınma Bakanlığı, Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti'ne bağlı Dijital Kalkınma Devlet Hizmeti ile Kırgız Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı'na bağlı Devlet Kayıt Hizmetinin birleşmesi sonucunda Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 5 Mayıs 2021 tarihli ve 114 sayılı "Kırgız Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu Hakkında" Kararnamesi ile kurulmuştur. Bu birleşme, dijital dönüşümün gerçekleştirilmesi için kaynakların bir havuzda toplanması ve Kırgızistan’ın dijital çağda sürdürülebilir kalkınmasının sağlanması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Dijital Kalkınma Bakanlığı, devlet hizmetlerini dijitalleştirmek ve nüfusun çevrimiçi olarak erişebileceği hizmetlerin sayısını artırmakla görevlendirilmiştir.
24. Kırgız Cumhuriyeti’nin yasama organı Jogorku Keneşte Sosyal Konular, Eğitim, Bilim, Kültür ve Sağlık Komitesi, ülkede bilim ve inovasyonun geliştirilmesiyle ilgili tüm yasama girişimlerini gözden geçirmektedir. Mevzuat doğrultusunda, kabine için tavsiyeler hazırlayan bir danışma kurulu olarak başbakanın başkanlık ettiği Bilim, İnovasyon ve Teknolojiler Konseyi bulunmaktadır. Bu konseyin temel görevleri, Kırgız Cumhuriyeti'nde bilimin geliştirilmesine yönelik öncelikli araç ve mekanizmaların yanı sıra bilimle ilgili konularda devlet politikasının işletilmesine yönelik tedbirler hakkında tavsiyeler hazırlamaktır.
25. Kırgızpatent, fikri mülkiyetin korunması ve inovasyonun geliştirilmesine yönelik politikaları uygulamaktan sorumlu yetkili devlet organıdır. Kırgızpatent, görevlerini yerine getirmek amacıyla, üniversitelerin rehberliğinde teknoparkların oluşturulması, Teknoloji ve İnovasyon Destek Merkezlerinin açılması görevini yerine getirmektedir.
26. "İnovasyon Faaliyetleri Hakkında" Kanun 26 Kasım 1999 tarihinde kabul edilmiş; daha sonra 1 Nisan 2020 tarihinde değiştirilmiştir. Bu Kanun, devletin inovasyon faaliyetlerini düzenlemesinin amaç ve ilkelerini, yenilikçiliği ve yatırımı destekleyen kamu altyapısının strüktürünü ve organizasyonunu belirlemektedir. "Bilim ve Kamu Politikasının Temelleri" Kanunu 15 Nisan 1994 tarihinde kabul edilmiş; 16 Haziran 2017 tarihinde değiştirilmiştir. Bu kanunun amacı, Kırgız

Cumhuriyeti'nde bilimsel faaliyet sahası için gerekli yasal, ekonomik ve sosyal temel koşulları ve güvenceleri oluşturmaktır.

27. Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) 2020 yılında Kırgızistan'ın sabit geniş bant penetrasyon oranının yüzde 4,4 ve mobil geniş bant penetrasyon oranının yüzde 119,3 olduğunu bildirmiştir. Kırgızistan Devlet İletişim Ajansı'na göre, fiber optik hatların uzunluğu 2017'den bu yana iki katına çıkmıştır. 2023 yılının başlarında Kırgızistan'da internet kullanımı %77.9'a ulaşmış olup ülkede 5.2 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır. Ocak 2023 itibariyle Kırgızistan'da toplam nüfusun %41.1'ine karşılık gelen 2.75 milyon insan sosyal medya kullanıcısı olarak kayda geçmiştir.
28. Kırgız Cumhuriyeti'nin gelişmekte olan BİT sektörü, "Sanal İpek Yolu"nda önemli yatırım ve ticaret fırsatları sunarak modernizasyon ve bölgesel kalkınmayı güçlendirmek için ehemmiyetli olan ekonomik itici bir güç olmaya hazırlanmaktadır. Bilişim sektörü Kırgız Cumhuriyeti'nde en hızlı büyüyen sektörlerden biridir. Kırgız Cumhuriyeti, Küresel İnovasyon Endeksi sıralamasında 129 ülke arasında 117. sıradan (2013) 94. sıraya (2021) yükselmiştir.
29. Kırgız Hükümeti 2019 yılında "Dijital Kırgızistan 2019-2023" stratejisini kabul etmiştir. Buna göre, dijital altyapının ve internet bağlantısının iyileştirilmesi, yerel istihdam fırsatlarını teşvik etmek için "dijital okuryazarlığın" sağlanması ve BT eğitimi verilmesi planlanmıştır. Bunlarla birlikte, e-devlet hizmetlerinin ve platformlarının geliştirilmesi, finansal teknoloji ve bankacılık sektörlerinin dijital dönüşümü yoluyla ekonomik büyümenin desteklenmesi hedeflenmiştir.
30. Kırgız Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 14 Ocak 2022 tarih ve 16 sayılı Kararı Kırgız Cumhuriyeti Bakanlar Kuruluna Bağlı Fikri Mülkiyet ve İnovasyon Devlet Ajansı kapsamındaki "İnovasyon Merkezi Yönetmeliğini" kabul etmiş ve böylece kamu kurumu niteliğindeki merkezin hukuki ve idari yapısı oluşmuştur. İnovasyon Merkezinin amacı, Kırgız Cumhuriyeti'nde ilgili yenilik ekosisteminin oluşturulması için yenilikçi altyapının geliştirilmesi ve teşvik edilmesidir.
31. Kırgız Cumhuriyeti Yüksek Teknoloji Parkı (YTP), Kırgız Cumhuriyeti Yüksek Teknoloji Parkı Hakkında Kanun'un (2011) 4. maddesi uyarınca, bilişim teknolojileri alanında faaliyet gösteren tüzel ve gerçek kişiler için özel vergi rejimine sahip ve yasal bir bölge konseptini ifade etmektedir. Bu Kanun, yazılım geliştirme endüstrisine devlet desteğinin hukuki dayanağını oluşturmanın yanı sıra Yüksek Teknoloji Parkı'nın işleyişini, yönetim organlarını, YTP firmalarını, bu firmaların vergilendirilme ilkelerini belirlemektedir.

TÜRKİYE

32. Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 1 sayılı "Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile Türkiye'de bilim, teknoloji ve yenilik politikalarını belirlemek, belirlenen politikaları uygulamak, teknolojiye yönelik araştırma, geliştirme ve yenilikçi program ve projeleri desteklemekten sorumlu kurum olarak belirlenmiştir. Bakanlık ayrıca, bilim, teknoloji ve yenilik politikaları çerçevesinde ulusal yetkinliklerin geliştirilmesine yönelik politika önerileri geliştirir ve stratejiler oluşturur.
33. Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi tarafından, On Birinci Kalkınma Planı ve Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları doğrultusunda 2021-2025 yılları arasında Türkiye'nin yapay zekâ alanındaki stratejik önceliklerini ve amaçlarını belirlemek ve yapay zekâ alanındaki çalışmaları hayata geçirmek üzere Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi hazırlanmıştır.
34. Türkiye Cumhuriyeti'nde, 278 sayılı "Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu İle İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun" ilk olarak 1963 yılında yürürlüğe girmiştir. Kısa adı TÜBİTAK olan kurum, Türkiye'nin rekabet gücünü ve refahını artırmak, bilim ve teknoloji kültürünün geliştirilmesinde öncülük etmek amacıyla idari ve mali özerkliğe sahip, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığıyla ilgili ve özel bütçeli olarak kurulmuştur. TÜBİTAK, Türkiye'de bilimsel ve teknolojik alanlarda, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemek, koordine etmek, izlemek ve bu amaçla program ve proje geliştirmekten sorumludur. TÜBİTAK, bilimsel ve teknolojik faaliyetleri ile ilgili yerli ve yabancı araştırma kurumları ile bilimsel ve teknik iş birliği yapmakta ve uluslararası bilimsel ve teknik anlaşmalara Türkiye adına taraf olmaktadır.
35. 2008 yılında 5746 numaralı "Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun" Ar-Ge yoluyla teknolojik bilgi üretilmesi, bu bilginin ticarileştirilmesi, yeniliğe ve tasarıma yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ve nitelikli işgücü istihdamının artırılması ve desteklenmesi amacıyla kabul edilmiştir. Bu Kanun; Ar-Ge, yenilik, Ar-Ge merkezi, Ar-Ge projesi, teknogirişim sermayesi, tasarım faaliyeti, tasarım merkezi gibi tanımları içermektedir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin önünü açan indirim, istisna ve teşvik unsurlarına bu Kanun'da yer verilmiştir.
36. Türkiye'de Ar-Ge hedefleri ve politikaları 1983 yılında kurulan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) tarafından belirlenmektedir. BTYK, 1989 yılında yapmış olduğu ilk toplantısında Ar-Ge harcamalarının gelecek 10 yıl içinde GSMH'ye oranının %2'ye çıkarılmasına ve Ar-Ge araştırmacı sayısının artırılmasına (30/10.000 kişi) yönelik iki hedef belirlemiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) tarafından yapılan 2022 yılı Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri Araştırması'na göre gayrisafi yurt içi Ar-

Ge harcaması 2022 yılında bir önceki yıla göre 96 milyar 932 milyon TL artarak 198 milyar 670 milyon TL'ye yükselmiştir. Gayrisafi yurt içi Ar-Ge harcamasının GSYH içindeki oranı 2021 yılında %1,40 iken, 2022 yılında 15 trilyon 11 milyar 776 milyon TL'lik miktar ile GSYH içindeki oranı %1,32 olmuştur. Dünyada en çok Ar-Ge harcaması yapan 2.500 şirket (EU R&D Scoreboard: 2023) içinde Türkiye menşeli 5 şirket yer almaktadır.

37. Türkiye'nin uzay ve havacılık sanayisinin geliştirilmesi ve ülke genelinde uzay ve havacılık bilim ve teknolojilerine yönelik ilgi ve merakın geliştirilmesinde öncülük yapmak amacıyla, idari ve mali özerkliğe sahip, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığıyla ilgili ve özel bütçeli olarak Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Türkiye Uzay Ajansı (TUA) kurulmuştur. TUA, Cumhurbaşkanınca belirlenen politikalar doğrultusunda Milli Uzay Programını hazırlamak ve hayata geçirmekten sorumludur. Türkiye Cumhuriyeti Türkiye Uzay Ajansı ile Azerbaycan Cumhuriyeti Savunma Sanayi Bakanlığı Milli Havacılık ve Uzay Ajansı arasında uzay faaliyetleri alanında 2021 yılında İşbirliği Mutabakat Zaptı imzalanmıştır.
38. Türkiye'nin birçoğu askerî alanda olmak üzere, yürütülen projeler sayesinde (örneğin insansız hava araçları, elektrikli motor teknolojileri vb.) gelecek 10-15 yıl içerisinde belli başlı alanlarda Ar-Ge merkezi haline gelebilme potansiyelinin altı çizilmektedir. Hali hazırda yürütülen projelerin, uluslararası standartlarda olması ve sürekli güncel, rekabete açık teknolojik düzeyde devam ettirilmesi bu potansiyeli güçlendirecektir. Ar-Ge harcamaları/GSYH %3 hedefi, bu doğrultuda büyük önem taşımaktadır. Türkiye Cumhurbaşkanı tarafından açıklanan Türkiye Yüzyılı Vizyon Belgesi'nde 16 başlık arasında yer alan sürdürülebilirlik, kalkınma ve bilim alanındaki projeler ülkenin mevcut potansiyelini harekete geçirmektedir.
39. Hanelerin yaklaşık %92'sinin geniş bant internete erişimi bulunmaktadır. Hanelerin yaklaşık %61,9'u sabit geniş bant, %88,5'i ise mobil geniş bant üzerinden internete erişmektedir. Geniş bant kullanımı için 88,5 milyon mobil abonelik bulunmaktadır. Türkiye'de 68,9 milyon aktif sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. Bu da nüfusun %80,8'ine denk gelmektedir. 6 Ağustos 2020 tarihinde TBMM, "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun"da yapılan düzenlemelerle saldırgan olduğu düşünülen içeriğin kaldırılmasına yönelik resmî taleplere uymayan platformlara (Türkiye'de günlük erişimi bir milyondan fazla olan) erişimi önemli ölçüde kısıtlayabilmektedir. Kanun ayrıca sosyal medya şirketlerinin ülkede en az bir temsilci bulundurmasını zorunlu kılmaktadır.

40. Saldırı ve virüslere karşı ağ güvenliği, e-posta ve web güvenliği, siber yönetişim, kimlik ve sertifika yönetişimi, mobil güvenlik, sistem güvenliği, veri ve uygulama güvenliği en önemli önceliklerdir. Hükûmet siber tehditlerle mücadele etmek için donanım ve yazılım harcamalarını artırmıştır. BTK, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, Adalet ve İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Türk Silahlı Kuvvetleri siber güvenlik teknolojilerini sürekli olarak güncellemektedir. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik siber saldırıları önlemek ve hafifletmekle görevli Siber Olaylara Müdahale Ekipleri (SOME'ler) oluşturmuştur. Türkiye'nin Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), Türkiye'deki 5G çalışmalarına öncülük eden yetkili ve ana kurumdur.
41. Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan arasındaki bilimsel ve teknolojik işbirliği faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla, 22 Ekim 2009 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Bilim ve Teknoloji Alanında İşbirliği Anlaşması akdedilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Azerbaycan Cumhuriyeti İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığı arasında bilim, teknoloji, sanayi ve girişimcilik alanında işbirliğini güçlendirmeye yönelik Mutabakat Zaptı, 13 Kasım 2013 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır. TÜBİTAK ile Kırgızistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi (National Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic-NAS KR) arasında 2014 yılında imzalanan Bilim ve Teknoloji Alanında İşbirliği Protokolü uyarınca, iki ülke bilim insanları arasındaki ortak Ar-Ge projeleri desteklenmektedir.
42. Türkiye'de parlamentonun resmî web sitesi 1996 yılında "http://www.tbmm.gov.tr" adresinde işlerlik kazanmıştır. 1994 yılında, bir televizyon kanalı olarak kurulan Meclis Televizyonu (Meclis TV, http://tv.tbmm.gov.tr/) da zamanla televizyon yayınını web sitesi üzerinden yapar hâle gelmiştir. Günümüze kadar gelen yıllar içerisinde parlamentonun başlıca işlevlerinden olan temsil, yasa koyma ve denetim/gözetim çalışmaları hakkında sunulan birçok bilgi ve hizmet bu web sitesi kanalıyla kamuoyuna sunulmaktadır.

SONUÇ

43. Ülkelerin bilimsel ve teknolojik kalkınmasında plan, amaç, hedef ve stratejilerin saptanmasında parlamentoların rolü önemlidir. Ulusal kaynaklar için yatırım alanlarının belirlenmesi ve denetlenmesi konularında en yetkili kurum yasama organıdır. Bu nedenle parlamentoların ülkelerin gelişiminde sahip oldukları rol, kalkınmanın ana eksenini ve yönünü gerçekçi şekilde belirledikleri oranda güçlenecektir.

44. Dijital çözümlerin ve elektronik bilgi sistemlerinin oluşturulması bugün şeffaflığın sağlanmasında, vatandaş memnuniyetinin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır.
45. Teknolojinin gelişmesi ve kullanımının yaygınlaşması günümüzde hukuki ilişkilerin de farklılaşmasına sebep olmaktadır. Ancak her geçen gün kendisini yenileyen ve değişen teknoloji karşısında yeni suç tiplerinin tamamını kapsayabilecek ortak ve güncel bir mevzuat ihtiyacı gündeme gelmektedir. Bilişim suçlarına karşı uluslararası alanda ortak ve etkin bir mücadelenin yapılabilmesi önem taşımaktadır.
46. Küresel biçimde tüm dünyayı saran internet aygıtının fonksiyonu göz önüne alındığında ceza hukuku alanında ortaya çıkan bilişim suçları ve borçlar hukuku alanındaki yeni suç tipleri karşısında TÜRKPA üyesi parlamentoların işbirliğiyle yapılacak yasama çalışmaları ortak mücadelenin etkinliğini artıracaktır.
47. Uzay endüstrisi, uzay girişimciliği, uzaya erişim ve uzayın keşfi; birçok devlet için bilimsel ve ekonomik gelişim adına yatırım yapılması gereken en önemli alanlardan biridir. Bu hususta gerekli yasal çerçevelerin düzenlenmesi, mevzuat çalışmalarının yapılması, gerekli finansal yardımların ve alt yapının sağlanması ve bu konuda aşama kaydetmiş ülkelerle iş birliği yapılması gerekmektedir. Bu nedenle TÜRKPA üyesi ülkeleri arasındaki yakın işbirliği; bilgi ve teknoloji alışverişini artıracağından dolayı büyük önem arz etmektedir.
48. Teknolojik ve bilimsel gelişmeler temelde Ar-Ge faaliyetlerinin bir sonucudur; daha fazla Ar-Ge harcaması yapılabilmesi için daha fazla nitelikli araştırmacıya sahip olmak gerekmektedir. Beşeri sermaye ve beceriler uluslararası işbirliği yoluyla geliştirilebilir. Bu alanda, araştırmacı hareketliliğinin daha fazla desteklenmesi, araştırma için gerekli olan fon teşvikinin artırılması, bilimsel araştırma kurumlarının hem yerel hem de uluslararası projelerde faaliyet yürütmesinin teşvik edilmesi, nitelikli yabancı işgücünün kullanılması ve yerel personelin eğitilmesi için yabancı yatırımcılarla işbirliği programlarından yararlanılabilir. Araştırmacıların kısa sürede yetişmediği dikkate alındığında, yabancı araştırmacıların üye devletlerde çalışmasını sağlayacak uygulamaların hayata geçirilmesi gündeme alınabilecektir.
49. Türk Dünyası 2040 Vizyon belgesinde, Ekonomik ve Sektörel İşbirliği bölümü Bilgi ve İletişim Teknolojiler alt başlığı altında yer alan sekiz maddenin tamamının Türk devletlerinin bilimsel ve teknolojik gelişim seviyesini güçlendirme amacına hizmet ettiği önemle not edilmektedir.